

TINH THẦN KỶ LUẬT VÀ TẬP THỂ TRONG VĂN HOÁ GIÁO DỤC NHẬT BẢN – GIÁ TRỊ VÀ BÀI HỌC KINH NGHIỆM CHO VIỆT NAM

Trần Thị Thanh Hằng
Trường Đại học Văn Hiến

Tóm tắt: Nền giáo dục Nhật Bản được thế giới đánh giá cao không chỉ bởi chất lượng tri thức mà còn bởi cách thức hình thành nhân cách con người. Một trong những đặc trưng nổi bật là tinh thần kỷ luật và tập thể, được rèn luyện xuyên suốt từ gia đình, nhà trường đến xã hội. Bài viết tập trung phân tích nguồn gốc văn hoá – xã hội của hai giá trị này, cách thức biểu hiện trong giáo dục học đường Nhật Bản, tác động đến sự hình thành nhân cách con người, đồng thời rút ra một số bài học kinh nghiệm cho Việt Nam trong bối cảnh đổi mới giáo dục hiện nay.

Từ khóa: kỷ luật; tập thể; văn hoá giáo dục; Nhật Bản; bài học cho Việt Nam.

DISCIPLINE AND COLLECTIVISM IN JAPANESE EDUCATIONAL CULTURE – VALUES AND LESSONS FOR VIETNAM

Tran Thi Thanh Hang
Van Hien University

Abstract: Japanese education has been highly appreciated worldwide not only for its quality of knowledge but also for its approach to shaping human character. One of its most distinctive features is the spirit of discipline and collectivism, which is cultivated consistently from family, school, to society. This paper focuses on analyzing the socio-cultural origins of these two values, their manifestations in Japanese school education, and their impact on character formation. At the same time, it draws several lessons for Vietnam in the context of the current educational reform.

Keywords: discipline; collectivism; educational culture; Japan; lessons for Vietnam.

Nhận bài: 17/07/2025

Phản biện: 07/08/2025

Duyệt đăng: 11/08/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Giáo dục Nhật Bản được đánh giá cao bởi chất lượng tri thức và khả năng rèn luyện nhân cách, đặc biệt là tinh thần kỷ luật và ý thức tập thể. Hai giá trị này bắt nguồn từ nền tảng văn hóa truyền thống chịu ảnh hưởng của Nho giáo, võ sĩ đạo và đặc điểm xã hội Nhật Bản và được nuôi dưỡng xuyên suốt trong gia đình, nhà trường đến cộng đồng. Nhờ đó, Nhật Bản đã hình thành nên những thể hệ công dân có tính kỷ luật cao, tinh thần trách nhiệm và năng lực hợp tác bền vững, góp phần quan trọng vào sự phát triển quốc gia.

Trong bối cảnh Việt Nam đang đổi mới giáo dục toàn diện, việc nghiên cứu và tham khảo kinh nghiệm từ Nhật Bản về rèn luyện kỷ luật và tinh thần tập thể có ý nghĩa thiết thực. Bài viết phân tích nguồn gốc, biểu hiện và giá trị của hai yếu tố này trong giáo dục Nhật Bản, từ đó đề xuất một số bài học kinh nghiệm phù hợp cho Việt Nam.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Nguồn gốc văn hoá – xã hội

Tinh thần kỷ luật và tập thể trong giáo dục Nhật Bản bắt nguồn từ nhiều yếu tố văn hoá – xã hội đặc thù, hình thành và phát triển qua lịch sử lâu dài:

Ảnh hưởng của Nho giáo: du nhập từ Trung Quốc từ thế kỷ VI, Nho giáo nhấn mạnh lễ nghĩa, tôn ti trật tự, coi trọng trách nhiệm cá nhân trong việc duy trì kỷ cương xã hội. Đây là nền tảng cho việc rèn luyện ý thức tuân thủ và tôn trọng quy tắc trong trường học.

Tinh thần võ sĩ đạo (Bushidō): bắt nguồn từ tầng lớp samurai, đề cao danh dự, sự trung thành, kỷ luật nghiêm minh và tinh thần hy sinh vì tập thể. Giá trị này ăn sâu vào ý thức xã hội, trở thành chuẩn mực đạo đức được chuyển tải trong giáo dục.

Đặc điểm xã hội nông nghiệp – đảo quốc: người Nhật sống trên một quần đảo tài nguyên hạn chế, thiên tai thường xuyên, buộc cộng đồng phải hợp tác, đoàn kết để tồn tại. Chính môi trường này hình thành ý thức tập thể cao, đề cao sự gắn bó và trách nhiệm cộng đồng.

Hiện đại hoá và tiếp biến văn hoá phương Tây: sau Minh Trị Duy Tân (1868), Nhật Bản tiếp thu tinh thần khoa học và tổ chức hiện đại nhưng vẫn giữ cốt lõi văn hoá Á Đông. Điều này tạo ra sự dung hoà giữa tính kỷ luật chặt chẽ và năng lực tổ chức tập thể hiệu quả.

Như vậy, tinh thần kỷ luật và tập thể trong giáo dục Nhật Bản không phải là sản phẩm ngẫu nhiên

của quản lý học đường, mà là sự kết tinh của các yếu tố văn hoá – lịch sử, xã hội và chính trị, tạo nên bản sắc riêng biệt của nền giáo dục này.

2.2. Biểu hiện trong giáo dục học đường

Trong đời sống học đường Nhật Bản, tinh thần kỷ luật và tập thể được thể hiện rõ rệt qua nhiều khía cạnh cụ thể. Trước hết, học sinh được rèn luyện thói quen tuân thủ giờ giấc nghiêm ngặt: đến trường đúng giờ, xếp hàng ngay ngắn trước khi vào lớp và giữ trật tự trong các hoạt động chung. Đồng phục được quy định thống nhất, kết hợp với những nghi thức chào hỏi, cúi đầu, qua đó không chỉ tạo ra sự bình đẳng mà còn phản ánh ý thức tôn trọng tập thể và kỷ luật xã hội. Điều đáng chú ý là kỷ luật ở trường học Nhật Bản không chủ yếu dựa vào sự cưỡng chế hay hình phạt mà nhấn mạnh vào tính tự giác, khuyến khích học sinh ý thức được trách nhiệm cá nhân trong việc giữ gìn trật tự chung. Giáo viên được coi là hình mẫu về kỷ luật và đạo đức, vừa truyền đạt tri thức, vừa là tấm gương cho học sinh noi theo.

Bên cạnh kỷ luật, tinh thần tập thể cũng được nuôi dưỡng thường xuyên thông qua các hoạt động tự phục vụ, khi học sinh trực tiếp dọn vệ sinh lớp học, nhà ăn, sân trường mà không có lao công. Đây không chỉ là bài học về lao động mà còn là cách giáo dục ý thức cộng đồng và trách nhiệm với môi trường chung. Sau giờ học, học sinh tham gia các câu lạc bộ (bukatsu) về thể thao, nghệ thuật hay học thuật, vừa phát triển sở thích cá nhân, vừa gắn kết tập thể và rèn luyện tinh thần đồng đội. Ngoài ra, các sự kiện cộng đồng như lễ hội văn hóa (bunkasai), hội thao, hoạt động tình nguyện được tổ chức thường xuyên, tạo điều kiện để học sinh phát huy năng lực cá nhân trong khuôn khổ tập thể. Lớp học còn được chia thành những nhóm nhỏ luân phiên phụ trách các công việc chung như trực nhật, chăm sóc cây xanh, phân phát bữa ăn... Qua đó, học sinh được rèn luyện thói quen “mỗi người một việc”, coi sự đóng góp của cá nhân là nền tảng duy trì sức mạnh của tập thể. Tất cả những hoạt động này đã làm cho tinh thần kỷ luật và tập thể trở thành một phần không thể tách rời trong quá trình giáo dục học đường Nhật Bản.

2.3. Giá trị và tác động của tinh thần kỷ luật và tập thể trong văn hoá giáo dục Nhật Bản

Tinh thần kỷ luật và tập thể trong giáo dục Nhật

Bản mang lại nhiều giá trị quan trọng, góp phần trực tiếp vào sự hình thành nhân cách con người và sự phát triển của xã hội. Trước hết, kỷ luật giúp học sinh hình thành thói quen đúng giờ, nghiêm túc, biết tuân thủ quy định và có trách nhiệm với hành vi của mình. Những thói quen này theo họ suốt cuộc đời, trở thành phẩm chất nổi bật của người lao động Nhật Bản: cần cù, chính xác và có ý thức cao trong công việc. Bên cạnh đó, tinh thần tập thể giúp học sinh biết quan tâm, chia sẻ và hợp tác, coi trọng lợi ích chung thay vì đặt nặng cái tôi cá nhân. Thông qua các hoạt động nhóm, câu lạc bộ hay lễ hội, học sinh được rèn luyện khả năng làm việc đồng đội, năng lực giao tiếp và sự đồng cảm những kỹ năng xã hội thiết yếu trong xã hội hiện đại.

Không chỉ dừng lại ở phạm vi nhà trường, hai giá trị này còn tác động sâu rộng đến sự phát triển của quốc gia. Một xã hội với những công dân có kỷ luật cao và tinh thần tập thể vững chắc sẽ hình thành lực lượng lao động hiệu quả, có khả năng phối hợp và tổ chức chặt chẽ, từ đó nâng cao năng suất và chất lượng công việc. Thực tế, chính tinh thần kỷ luật và tập thể đã góp phần quan trọng vào công cuộc tái thiết và phát triển thần kỳ của Nhật Bản sau Chiến tranh thế giới thứ hai, đưa đất nước này trở thành cường quốc kinh tế và là hình mẫu được nhiều quốc gia học hỏi.

Có thể khẳng định rằng tinh thần kỷ luật và tập thể không chỉ là đặc điểm của giáo dục học đường Nhật Bản, mà còn là nền tảng văn hóa xã hội, vừa nuôi dưỡng nhân cách cá nhân, vừa tạo nên sức mạnh cộng đồng, đồng thời trở thành một trong những yếu tố quyết định thành công của quốc gia trong bối cảnh toàn cầu hóa.

2.4. Bài học kinh nghiệm cho Việt Nam

2.4.1. Tăng cường giáo dục kỷ luật học đường

Một trong những bài học quan trọng rút ra từ kinh nghiệm của Nhật Bản là cần tăng cường giáo dục kỷ luật học đường một cách bài bản và bền vững. Kỷ luật không chỉ dừng lại ở việc quy định nội quy hay áp dụng biện pháp xử phạt khi học sinh vi phạm, mà quan trọng hơn là tạo dựng ý thức tự giác và trách nhiệm cá nhân trong việc tuân thủ. Nhà trường cần xây dựng hệ thống quy tắc rõ ràng, minh bạch, đồng thời lồng ghép giáo dục kỷ luật vào các hoạt động dạy học và sinh

hoạt hằng ngày, để học sinh tự rèn thói quen đúng giờ, nghiêm túc trong học tập và tôn trọng tập thể. Bên cạnh đó, giáo viên phải thực sự trở thành tấm gương mẫu mực về kỷ luật và tác phong, bởi chính sự gương mẫu của thầy cô mới là cách thuyết phục nhất để học sinh noi theo. Nếu thực hiện tốt, kỷ luật học đường không những góp phần xây dựng môi trường giáo dục lành mạnh, trật tự mà còn rèn luyện cho thế hệ trẻ những phẩm chất cần thiết để bước vào xã hội với tác phong chuyên nghiệp và trách nhiệm công dân cao.

2.4.2. *Chú trọng hoạt động tập thể*

Song song với việc tăng cường kỷ luật học đường, cần đặc biệt chú trọng giáo dục tinh thần tập thể cho học sinh, bởi đây là môi trường quan trọng giúp hình thành nhân cách xã hội và kỹ năng hợp tác. Từ kinh nghiệm Nhật Bản có thể thấy, những hoạt động tập thể như lao động công ích, trực nhật, chăm sóc cảnh quan trường lớp hay tổ chức lễ hội, hoạt động ngoại khóa không chỉ mang tính rèn luyện kỹ năng mà còn nuôi dưỡng ý thức cộng đồng, giúp học sinh hiểu rằng lợi ích chung luôn gắn liền với trách nhiệm cá nhân. Ở Việt Nam, việc triển khai các hoạt động này cần được thực hiện thường xuyên và đa dạng hơn, gắn liền với thực tiễn địa phương như bảo vệ môi trường, tình nguyện cộng đồng, xây dựng “trường học xanh – sạch – đẹp”. Ngoài ra, việc khuyến khích học sinh tham gia các câu lạc bộ, đội nhóm sẽ giúp các em rèn luyện kỹ năng hợp tác, năng lực lãnh đạo và tinh thần đồng đội. Qua đó, hoạt động tập thể không chỉ làm phong phú đời sống học đường mà còn trở thành nền tảng hình thành công dân có trách nhiệm, biết gắn kết và chia sẻ trong xã hội hiện đại.

2.4.3. *Kết hợp kỷ luật với sáng tạo*

Cần lưu ý khi vận dụng kinh nghiệm giáo dục của Nhật Bản vào Việt Nam là không nên tuyệt đối hóa kỷ luật đến mức cứng nhắc, mà phải biết kết hợp hài hòa với việc khuyến khích sáng tạo. Nếu chỉ nhấn mạnh kỷ luật và tập thể mà coi nhẹ sự tự do phát triển cá nhân, giáo dục sẽ dễ rơi vào khuôn mẫu, hạn chế tư duy độc lập và khả năng đổi mới. Do đó, bên cạnh việc xây dựng môi trường học đường nghiêm túc, có quy tắc rõ ràng, nhà trường cũng cần tạo không gian cho học sinh phát huy trí tưởng tượng, nêu ý kiến cá nhân và

thử nghiệm những ý tưởng mới. Các hoạt động trải nghiệm sáng tạo, dự án học tập liên môn, hay mô hình lớp học mở có thể trở thành kênh quan trọng để dung hòa giữa kỷ luật và sáng tạo. Khi được định hướng đúng, học sinh vừa rèn được tác phong kỷ luật, vừa giữ được sự chủ động, năng động và sáng tạo – những phẩm chất mà xã hội hiện đại đang đặc biệt cần đến.

2.4.4. *Gắn giáo dục với văn hóa dân tộc*

Nhật Bản đã thành công khi kết hợp tinh thần kỷ luật và tập thể mang tính toàn cầu với những giá trị truyền thống như lễ nghĩa, võ sĩ đạo và tinh thần cộng đồng để tạo nên bản sắc riêng của nền giáo dục. Đối với Việt Nam, trong bối cảnh hội nhập quốc tế, việc giữ gìn và phát huy giá trị văn hóa dân tộc trong giáo dục lại càng cần thiết. Nhà trường không chỉ dừng ở việc dạy học tri thức, mà còn phải chú trọng giáo dục học sinh biết yêu thương, đoàn kết, tôn trọng và phát huy những truyền thống tốt đẹp như “tôn sư trọng đạo”, “uống nước nhớ nguồn”, “lá lành đùm lá rách”. Việc lồng ghép các giá trị văn hóa dân tộc vào hoạt động dạy học và sinh hoạt tập thể sẽ giúp học sinh vừa rèn kỷ luật, vừa có tinh thần tập thể, đồng thời hình thành bản lĩnh văn hóa vững vàng. Đây chính là cơ sở để thế hệ trẻ Việt Nam vừa hội nhập quốc tế, vừa giữ được căn cước văn hóa, góp phần xây dựng xã hội bền vững và phát triển.

2.4.5. *Nâng cao vai trò của gia đình và cộng đồng trong giáo dục kỷ luật và tập thể*

Một điểm đặc sắc trong giáo dục Nhật Bản là sự phối hợp chặt chẽ giữa nhà trường, gia đình và cộng đồng trong việc rèn luyện kỷ luật và tinh thần tập thể cho học sinh. Gia đình không chỉ chăm lo tri thức mà còn giáo dục con cái tuân thủ giờ giấc, lễ nghĩa và trách nhiệm; cộng đồng tổ chức nhiều hoạt động tập thể, từ đó trẻ em được rèn luyện thói quen tôn trọng tập thể ngay từ nhỏ. Đây là kinh nghiệm quý cho Việt Nam, bởi hiện nay việc giáo dục kỷ luật và ý thức tập thể nhiều khi mới đặt nặng vào nhà trường, trong khi sự tham gia của gia đình và cộng đồng chưa thật sự đồng bộ. Để khắc phục, cần xây dựng cơ chế phối hợp ba bên: gia đình – nhà trường – xã hội; khuyến khích cha mẹ gương mẫu, đồng hành cùng con trong các hoạt động tập thể; phát huy vai trò của đoàn thể và tổ chức xã hội trong việc tạo ra môi trường rèn luyện

ngoài nhà trường. Khi có sự thống nhất và đồng thuận này, giáo dục kỷ luật và tập thể sẽ trở thành một quá trình toàn diện, bền vững, giúp thể hệ trẻ hình thành nhân cách công dân có trách nhiệm, vừa biết tuân thủ, vừa biết gắn kết cộng đồng.

III. KẾT LUẬN

Tinh thần kỷ luật và tập thể là hai đặc trưng nổi bật của văn hoá giáo dục Nhật Bản, được hình thành từ nền tảng lịch sử, văn hoá và xã hội, đồng thời được nuôi dưỡng và duy trì xuyên suốt trong môi trường học đường. Những giá trị này không chỉ góp phần hình thành nên thể hệ công dân Nhật Bản có trách nhiệm, tác phong nghiêm túc và khả năng hợp tác cao, mà còn tạo ra sức mạnh cộng đồng, trở thành một trong những yếu tố quan

trọng giúp đất nước phát triển bền vững.

Đối với Việt Nam, trong bối cảnh đổi mới căn bản và toàn diện giáo dục, việc tham khảo và vận dụng kinh nghiệm Nhật Bản có ý nghĩa thiết thực. Giáo dục kỷ luật và tập thể cần được triển khai đồng bộ, từ việc tăng cường kỷ luật học đường, chú trọng hoạt động tập thể, kết hợp kỷ luật với sáng tạo, gắn giáo dục với văn hoá dân tộc, đến việc phát huy vai trò của gia đình và cộng đồng. Nếu thực hiện hài hoà và linh hoạt, những bài học góp phần xây dựng môi trường giáo dục lành mạnh, hình thành thể hệ học sinh – sinh viên Việt Nam có tri thức, kỷ luật, tinh thần trách nhiệm và năng lực hợp tác, đáp ứng yêu cầu của sự nghiệp công nghiệp hoá, hiện đại hoá và hội nhập quốc tế.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Rohlen, T. P. (1983). *Japan's High Schools*. University of California Press.
- Tsuneyoshi, R. (2001). *The Japanese Model of Schooling: Comparisons with the U.S.* Routledge.
- Nguyễn Văn Cường (2019). *Giáo dục Nhật Bản – Những bài học cho Việt Nam*. NXB Giáo dục Việt Nam.
- Phạm Minh Hạc (2002). *Giáo dục và con người Nhật Bản*. NXB Chính trị quốc gia.
- Nguyễn Thị Mỹ Lộc (2015). “Một số đặc trưng của giáo dục Nhật Bản và gợi ý cho Việt Nam.” *Tạp chí Giáo dục*, số 358, tr. 12–15.